

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИМОВНОГО АКЦЕНТУ В МОВЛЕННІ БІЛІНГВІВ

Валігура О.Р.

Київський національний лінгвістичний університет

olha.valihura@gmail.com

The paper focuses on the study of segmental and prosodic peculiarities of foreign accent in a bilingual's speech. It substantiates methodological grounds for experimental research of pronunciation accent and outlines the factors that contribute to the occurrence and perception of foreign accent in a bilingual's speech. The contribution points out to the reasons of its emergence on different levels of the phonetic system in specific spheres of bilingual's being: existentialist, mental, transcendental.

Key words: *foreign accent, bilingual's speech, experimental research, specific spheres of bilingual's being.*

Сучасні фонетичні дослідження спрямовані на виявлення національної специфіки й міжмовних подібностей / відмінностей у фонетичних системах мов, що контактують, з'ясування мовних і позамовних системотвірних чинників виникнення вимовного акценту, установлення його природи й ознак, що об'єктивують вимовний акцент як динамічне системне мовленнєве явище в єдності двох його проявів: прогнозованого і реального [6–12].

Вимовний акцент трактується як сукупність типових порушень, притаманних іншомовному мовленню більшості мовців, які виникають унаслідок дивергенції фонемних і просодичних ознак рідної та іноземних мов, а також впливу артикуляційного автоматизму рідної мови. На рівні сприйняття та породження іншомовного мовлення у білінгва спостерігаються загальні і специфічні вияви вимовного акценту, спричинені фонетичною інтерференцією навичок рідної мови, ситуацією двомовності, загальними труднощами зміни фонетичного (сегментного й надсегментного) стереотипу у процесі оволодіння іноземною мовою, відмінностями артикуляційної бази, а також впливом когнітивних процесів на фонетичну організацію мовлення білінгвів [1, с. 14; 3, с. 205-211].

Аналіз теоретичних парадигм лінгвістики показав, що знання, накопичене за період розвитку фонетики як окремої галузі мовознавства, є в основі своїй достатнім для понятійно-термінологічного забезпечення адекватного опису результатів дослідження закономірностей та особливостей прояву вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів. Проте, у той же час воно не має ступеня конкретності, здатного забезпечити можливість

його безпосереднього трансформування в програму та методику експериментально-фонетичного дослідження зазначеного явища.

Зокрема, зазначені вище мовні і позамовні чинники виникнення вимовного акценту, що містить їх вичерпний мінімум, придатний забезпечити однозначний зв'язок емпіричних фактів з функціонуючими теоретичними концептами фонетики, не є достатніми для повного опису механізмів породження та вияву досліджуваного нами явища. Цим і зумовлена необхідність обґрунтування методологічних передумов експериментально-фонетичного дослідження вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгва.

Зрозуміло, що в основі такого обґрунтування має бути покладено певний структурно-методологічний конструкт, покликаний відтворити парадигматичний зв'язок, що існує між елементами складної системи, які за своєю сутністю є ні чим іншим як лінгвістичними ознаками вимовного акценту взагалі та його проявами в мовленні зокрема. Інакше кажучи, системну сукупність ознак та провідних чинників породження вимовного акценту необхідно доповнити раціональним з погляду мети нашого дослідження мінімумом критеріїв оцінки форм і ступеня його прояву, а також ознак сфер зародження вимовного акценту. Проведений нами системний аналіз, спрямований на обґрунтування моделі взаємодії зазначених чинників та їх комплексів, дозволив стверджувати таке.

Відповідно до змісту сформованої у працях стохастичної моделі породження інтерферованого мовлення [2–4], джерела генерації відхилень у вимові білінгва від структури і норми іноземної мови раціонально шукати у конкретних сферах його духовного буття: екзистенціальній, ментальній, трансцендентній [5, с. 276]. За цих умов джерелом породження похибок, що виявляються у вимовному акценті під час продукування білінгвом висловлень іноземною мовою, слугує сфера його екзистенціального буття з притаманним їй емоційним типом мислення.

Специфічною особливістю прояву вимовного акценту на сегментному рівні є те, що він зароджується і в ментальній сфері підсвідомості індивіда на ґрунті емо-раціонального мислення (синтагматичний різновид), і в трансцендентній сфері підсвідомості індивіда з механізмом його раціонального мислення (парадигматичний різновид). На відміну від цього, характерною ознакою вимовного акценту на просодичному рівні слугує те, що він зароджується у трансцендентній сфері підсвідомості духовного буття мовця внаслідок зсувів механізму раціонального мислення.

Доповнивши описану таким чином систему ознаками, що уточнюють сутність фонетичного відхилення від мовленнєвої норми та його основні риси (*системність* акценту, яка виявляється у тому, що порушення вимовної норми в іншомовному мовленні білінгвів є сукупністю взаємозалежних елементів, та *динамічність* вимовного акценту, яка полягає в якісній та кількісній зміні порушень іншомовної вимови з розвитком вимовних навичок носія мови) ми й отримуємо обґрунтований вище у межах класифікації ознак вимовного акценту їхній необхідний та достатній мінімум.

Це надає підстав для формування шуканого нами структурно-методологічного конструкту, інтегруючого в обсязі певної системи загальнолінгвістичні та експериментально відтворювані ознаки проявів вимовного акценту. Логіка побудови зазначеного конструкту полягає в тому, що визначена система загальнолінгвістичних ознак вимовного акценту доповнюється раціональним мінімумом ознак диференціації причин та наслідків породження результатів експериментального дослідження вимовного акценту.

Таким чином, з урахуванням викладеного вище ознаки, що вказуватимуть на сферу зародження вимовного акценту, мовні та позамовні чинники виникнення вимовного акценту, його основні риси віддзеркалюватимуть якісний бік духовного буття білінгва за обставин іншомовної комунікації. Кількісні оцінки отримуваних результатів, як це прийнято в експериментальній фонетиці, матимуть сутність показників частотності вияву кожного типу відхилень від фонетичної норми іноземної мови.

Література

1. Валигура О. Р. Специфіка вимовного акценту в іншомовному мовленні білінгвів / О. Р. Валигура // Сучасні тенденції фонетичних досліджень: зб. матеріалів Круглого столу, м. Київ (12 травня 2017 р.). – К.: Міленіум, 2017. – С. 14–18.
2. Валигура О. Р. Специфіка породження фонетичної системи англійського мовлення українців / О. Р. Валигура // Здобутки та перспективи розвитку сучасного мовознавства: Міжнар. зб. наук. пр., присвяч. 70-річ. ювіл. проф. Алли Андріївни Калити. – К.: Вид-во "Політехніка", 2015. – С. 27–32.
3. Калита А. А. Синергетическая концепция порождения интерферирующей речи билингвом / А. А. Калита, О. Р. Валигура // Языки и этнокультуры Европы: Всерос. научно-практ. конф. с международным участием, посвященная юбилею доктора филологических наук, проф. Н. Н. Ореховой. – Глазов, 2010. – С. 205–217.
4. Калита А. А. Энергетика речи / А. А. Калита. – К.: Кафедра, 2016. – 292 с.
5. Клименюк А. В. Знание, познание, когниция / А. В. Клименюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 304 с.

6. Best C. T. Nonnative and Second-language Speech Perception: Commonalities and Complementarities / C. T. Best, M. D. Tyler // *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege* / Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.). – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 13–34.
7. Flege J. E. Perceiving Vowels in a Second Language / J. E. Flege, I. R. A. MacKay. – *Studies in Second Language Acquisition*, 2004. – Vol. 26. – P. 1–34.
8. Major R. C. Foreign Accent: The Ontogeny and Phylogeny of Second Language Phonology / Roy C. Major. – Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2001. – 224 p.
9. Moyer A. Foreign Accent: The Phenomenon of Non-native Speech / Alene Moyer. – Cambridge: Cambridge University Press, 2013. – 218 p.
10. Munro M. J. Foreign Accent and Speech Intelligibility / Murray J. Munro // *Phonology and Second Language Acquisition*. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. – P. 193–218. (*Studies in Bilingualism*: Vol. 36).
11. Strange W. Cross-language phonetic similarity of vowels: theoretical and methodological issues / W. Strange // *Language Experience and Second Language Speech Learning: In honour of James Emil Flege* / Bohn, O.-S., M. J. Munro (eds.). – Amsterdam: John Benjamins, 2007. – P. 35–56.
12. Valigura O. Bilinguals and Linguistics of Creativity: the Case of Ukrainians Speaking English / Olga Valigura // *Language – literature – the arts: a cognitive-semiotic interface* / Elzbieta Chrzanowska-Kluszevska, Olga Vorobyova (eds.). – Frankfurt am Main; Bern: Peter Lang, 2017 / *Series: Text – meaning – context: Cracow studies in English language, literature and culture*: Vol. 14. – P. 261–276.